

УДК:
323.23(497.11)

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXI) VIII, vol=21
Бр. 3 / 2009.
стр. 17-26.

*Владан Станковић**
Институт за политичке студије, Београд

ПАРТОКРАТИЈА МЕЂУ ДЕМОКРАТСКИМ ИНСТИТУЦИЈАМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

Сажетак:

Овај рад позабавиће се феноменом партократског начина управљања политичким институцијама. Аутор ће најпре дефинисати појам партократије, потом ће извести њене основне појавне облике, а затим ће проанализирати утицаје партократског феномена на нашу друштвену и политичку стварност.

Кључне речи: партократија, демократске институције, парламентаризам

Данас је у свакодневном говору готово одомаћен израз *партократија* (или неправилније *партитократија*). Овај термин означава појаву специфичног облика парламентаризма – еманацију предоминантне владавине политичких странака на јавној сцени једне земље.¹⁾ «Партократија у буквалном преводу значи владавину партија (странака), односно стање политичког система у којем су политичке партије у превласти над конституционалним државним телима.»²⁾ Саобразно појму партократије, често је у употреби

* Истраживач сарадник ИПС у Београду

** Рад је настао у оквиру научног пројекта “Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији (149057 Д), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира Министарство за науку и технолошког развоја Републике Србије.

- 1) О партократији, између осталог више и у: G. Sartori, *Democrazia e definizioni*, Il Mulino, Bologna, 1969, p. 71-73.
- 2) S. Orlović: „Partokratija kao ključno obeležje političkog poretka u Srbiji”, *Politički život Srbije – između partokratije i demokratije*, Službeni glasnik, Beograd, 2008, str. 537. Орловић истиче и Китшелтову дефиницију партократије, када напомиње да се ради „о фузији партије, државе и економских елита у политичко-економске мреже карактеристичне по патронажи, клијентелизму и корупцији.” (Ibidem)

и термин *партократизам*, који обележава уверење, својеврстан идеолошки дискурс према коме се демократија своди на представничку демократију, у којој политичке странке играју централну улогу. Тако је демократија, према заступницима партократизма, саобразна партократији.

Партократија је један од подоблика политичке владавине унутар парламентарног система власти, у коме због технике изборног система, политичке културе, али и менталитета једне нације, постоји необуздана владавина политичких странака, њених посланичких клубова и/или самих лидера политичких партија.³⁾ Ова појава није изум наше политичке праксе. Треба ли само подсетити на значај и утицај партократског поретка у француској трећој и четвртој Републици.⁴⁾ Коалициони политички систем Италије такође, истина у нешто мањем обиму, познаје партократске облике договарања и пактирања, који су дуго времена (нарочито у време хладног рата), имали и идеолошку конотацију.⁵⁾

Оно што представља особеност партократског политичког поретка то је, дакле, каналисање друштвене моћи, кроз посебне облике више/међу-партијских одлучивања. Овде се сва политичка моћ, која је произашла из суверене воље грађана, каналише и дистрибуира кроз партијску олигархију, било да је реч о ужем партијском телу (Малом већу, Извршном одбору или Председништву странке), било да се ради о скупштинском посланичком клубу странке, било да се та воља остварује кроз вољу партијског лидера.⁶⁾

У таквој констелацији политичка моћ се неограничено групише и фокусира искључиво на политичке странке које учествују у

- 3) “У готово свим парламентарним системима политичке партије су постале стварни центри моћи и одлучивања.” (З. Крстић: “Партије у парламенту”, *Политичка моћ и улога парламента у парламентарним системима*: 71-85, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 71)
- 4) О појави партократизма још у француској трећој Републици лепо сведочи наш истакнути правник, социолог и политиколог Слободан Јовановић. Видети детаљније у: С. Јовановић, *Примери политичке социологије – Енглеска, Француска, Немачка (1815-1914)*, БИГЗ, Београд, 1990.
- 5) За Славишу Орловића “у значајној мери, појам партократије везује се за италијански политички систем и испреплетаност партије и државе, нарочито од половине педесетих до почетка деведесетих година двадесетог века.” (S. Orlović: *Politički život Srbije – između partokratije i demokratije*, Službeni glasnik, Beograd, 2008, str. 538)
- 6) “Дистрибуција моћи у партијама по правилу одступа од формалне структуре прописане партијским документима. У стварности, ужи извршно-политички органи (нарочито партијски вођа) пресудно утичу на садржај партијских одлука, док се улога формално виших партијских форума најчешће своди на ратификацију.” (Д. Суботић: “Одлучивање у политичким странкама”, *Политичка ревија*: 79-118, бр. 1/07, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 84)

расподели мандата у представничком телу.⁷⁾ Странке се у екстремном случају чак доживљавају и као деоничари који располажу извесним уделом у политичкој суверености земље. Оне постају власнице мандата својих посланика, имају право да (саобразно свом учешћу у парламенту) добију сразмерну заступљеност у законодавној власти, а уколико учествују у влади тада саобразно својој подршци влади, задобијају сразмерно право окупације (*ius occupationis*), или запоседања (*ius usucapionis*) удеоних делова у државној администрацији, локалној самоуправи и управним одборима јавних предузећа, те у установама друштвених делатности (образовање, здравство, фондови).⁸⁾

Данас превладава тумачење према коме партократија као облик политичког система, и партократизам као идеолошки дискурс, представљају углавном штетну појаву, јер политичко друштво паралишу у њеним највиталнијим аспектима. Она, пре свега, чини политички (али и друштвени) живот своди на странчарство. Странке постају епицентар васколиког политичког и друштвеног дешавања. Замиру колективне политичке представе, губи се свест о општем, националном интересу, понестају стратешки садржаји на нивоу националног суверенитета, националне привредне стратегије и изградње јединствене културне политике.⁹⁾ Партократија својим политичким устројством разара темељна начела демократског друштва: сувереност народа, облике јавне контроле, одвојеност политичке од економске сфере. Наместо најспособнијих долазе просечни, страначки кадрови.¹⁰⁾ Отуда је партократија де-

7) За професора Факултета политичких наука Вучину Васовића у партократском систему власти политичке странке имају неку врсту метаправног имунитета. (Видети у: V. Vasović: "Savremeni izazovi parlamentarizma", *Dileme i izazovi parlamentarizma*: 7-45, Konrad Adenauer Stiftung – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007, str. 39: "Ne može se u nedogled proizvodavati i trpeti arhaična, preživela i varljiva predstava o partijama kao ekstrastavnom faktoru koji uživa neku vrstu imuniteta u političkom i pravnom poretku, te ih stoga ne treba ograničavati pravom, ustavom ili zakonom.")

8) "Pod pojmom *occupazione della stato* misli se na preobrazbu državnog aparata u klijentelistički rezervoar stranke." (M. Kasapović: *Demokratska tranzicija i političke stranke*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1996, str. 268)

9) Ово скрнављење државотворног у партократском поретку власти веома лепо описује Слободан Јовановић на примеру француске Треће Републике: "Свест о општим државним интересима изгубила се у ситној страначкој борби; странка је постала преча од државе." (С. Јовановић, *Примери политичке социологије: Енглеска, Француска, Немачка 1815-1914*, БИГЗ, Београд, 1990, стр. 186)

10) Приликом истраживања партократских појавних облика у нашем друштву социолог, са Института друштвених наука, Срећко Михаиловић закључује и следеће: "Činjenica je, međutim, da smo našli da relativno veliki broj javnih službenika radi isključivo za svoju stranku i da ima obavezu prema toj stranci – od namicanja novca u partijskoj kasi, do zapošljavanja partijskih drugova i korupcije potencijalnih birača kako bi glasali za određenu stranku ili kandidata. Time se otplaćuje dobijeni položaj." (С. Михаиловић: "Партократија

вијантан облик политичког феномена управљања политичким институцијама који доводи у питање темељна начела демократије, те тако и демократски капацитет политичких институција.¹¹⁾

Као последица оваквог политичког устројства јавља се схватање о политичком тржишту на коме су политичке странке предузећа која својим имиџом, организационом оспособљеношћу и маркетиншком пропагандом освајају бирачко тржиште. Такво схватање представља завршни израз економизације политичког живота који се уподобљава правилима друштва устројеног на законитостима тржишног фундаментализма. Последица тога је да «у парламенту у великој мери влада клима и односи базара на коме се цењка, купује и продаје, тргује интересима и принципима, односно рекламира роба сумњивог квалитета и порекла.»¹²⁾ У помами за гласовима бирача политичке странке започињу неукусно додворавање политички најнезаинтересованијим слојевима друштва. Ту на маргинама друштвеног живота долази до појаве естрадне политике и естрадних политичара који пенетрирају у медијски и културни простор маргиналних друштвених слојева у борби за сваки глас.

2. У политичком животу Србије приметан је трансфер друштвене и специфично политичке моћи. Од аутократизма личне власти Слободана Милошевића (који је присвојио политичку свемоћ и инфраструктуру вишедеценијског једнопартизма), најпре се стигло до вишепартијске борбе за успостављање неке врсте фингираног полипартизма у коме би нови аутократор дефинисао интеграционо поље власти означене као нови (квази) вишепартизам након петооктобарске револуције, да би се данас овај неуспели покушај наметања претворио у конфликтно-погодбени партократизам. Растакање ауторитаризма није ишло у правцу демократизације политичких институција, које би стекле политичку снагу и демократски легитимитет са којим би био обезбеђен витализам функционисања ових институција. Напротив, он је од борбе за/

у Србији”, *Дневни лист – Политика*, Београд, од 12. јуна 2009. године, <http://www.politika.rs/pogledi/Srecko-Mihailovic/t26222.lt.html>)

- 11) Овог је мишљења и Јовица Тркуља, професор на Политичком систему Правног факултета у Београду. Он о штетности партократизма и партократије по демократски капацитет политичких институција у нашем политичком животу каже између осталог и следеће: “Svekolika društvena i državna kriza koju danas osećamo ne može biti rešena političkim nagodbama i neprincipijelnim koalicijama političke elite, nego samo snaženjem modernizacije i demokratskih procesa, obnovom urušenih institucija, uspostavljanjem pravne države i vladavine prava,…” (J. Trkulja: “Sricanje demokratije”, *Hereticus*: 290-311, No. 3-4, vol VI, Centar za unapređenje pravnih studija, Beograd, 2008, str. 310)
- 12) Z. Stojiljković: „Partije u parlamentu”, *Dileme i izazovi parlamentarizma*: 105-129, Konrad Adenauer Stiftung – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007, str. 118.

против ауторитарног наслеђа личног режима једног човека, који би победнику омогућио креирање политичког интеграционог поља (сукоб Коштуница – Ђинђић),¹³⁾ прерастао у партократски облик преговарања, пактирања и трговине сувереном изборном моћи бирача који су своја права делегирани политичким странкама (пактови: Коштуница – Николић – Тадић око новог устава Србије, коалициони пакт Тадић – Дачић, и системски пакт Тадић – Николић). На овај начин се сукоб на оси лични режим – противници ауторитаризма претворио, од сукоба око наслеђа за местом које би омогућило «постављање правила игре», до дисперзивне политичке моћи засноване на компетитивно-погодбеном облику власти владајућих политичких елита.¹⁴⁾

Ово за последицу има договорне облике тражења најмањих заједничких именитеља који би омогућили формирање минимума општејавних интереса, што је свакако искорак у односу на конфликтну фазу у којој је постојала борба за примат око постављања минимума општејавних интереса.¹⁵⁾ Па ипак, партократски облик одлучивања веома је далеко од основних претпоставки не само демократског развоја, већ и самог демократског поретка.

Понајпре, приметно је једно банализовано посматрање демократског поретка које се одвија искључиво путем посредне демократије, где бирачи једном у четири године поверавају свој глас страначким листама. Тако партије постају искључиви заступници

13) Политиколог Момчило Суботић је овог виђења: “(...) Ђинђић је, као централна личност и стварни шеф ДОС, намеравао да се само за потребе победе на изборима послужи Коштуницом. (...) Зато је већ у самом почетку дошло до концепцијских и вредносних разлика двојице релевантних лидера ДОС, што ће проузроковати њихов латентни, а понекад и отворени сукоб кроз читав период досманлијске владавине.” (М. Суботић: “Владавина ДОС-а – од петооктобарске револуције 2000. године до распада коалиције 2003. године”, *Политичка ревија*: 435-460, бр. 2-4/07, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 446)

14) О овом погодбеном, партократском начину формирања Цветковићевог (ДС-СПС) кабинета, пише Бранко Радун: “Осим тог *левичарског* дискурса који се данас у пракси очитује као глобалистички, који је ДС одавно гајио, а сада му се СПС приближио кроз процес *трансформације* врха странке, постоје и неке друге *рођачке сродности*. Обе странке воде изузетно прагматични лидери којима је кључно да дођу до власти, па макар их то коштало поверења бирача.” (Б. Радун: “Ода радости (не)принципијелној коалицији”, *Нова српска политичка мисао*, Београд, од 23. јуна 2008. године, <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/qoda-radostiq-neprincipijelnoj-koaliciji.html>)

15) Ову тезу заступа нпр. Момчило Суботић. О ситуацији након избора који је довео до партократског пакта Тадић-Коштуница и избору прве Коштуничине владе, Суботић каже: “Овим изборима успостављен је систем кохабитације власти у Србији, који ће донекле побољшати опште политичко и економско стање.” (М. Суботић: “Владавина ДОС-а – од петооктобарске револуције 2000. године до распада коалиције 2003. године”, *Политичка ревија*: 435-460, бр. 2-4/07, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 457)

својих бирача.¹⁶⁾ И не само то, оне постају и искључиви артикулатори, па чак и ствараоци воље и интереса својих бирача. Закон о финасирању политичких странака обавезује буџет да фаворизује финансирање ових организација: оне запоседају институционални и медијски простор, имају непорециви утицај на рад државних органа и органа локалне самоуправе, представљају спроводнике утицаја финансијских плутократа у политички, економски и социјални живот Србије.¹⁷⁾ Због свега наведеног стиче се утисак да се и сама демократија у Србији поистовећује са неспутаном владавином политичких странака.

Уплив партократије у политички систем Србије институционално је уочљив у низу појавних облика:

- Опадање значаја улоге институције Народне скупштине. Пропорционални изборни систем, лидерске амбиције, и недостатак демократског капацитета политичких странака,¹⁸⁾ свODE Скупштину на инструмент за изгласавање законских предлога.¹⁹⁾ На значају губи посланик, а тежиште се помера према посланичком клубу. Скупштинска већина, а са њом и влада резултат су нагодбе лидера политичких странака. Овде отворено долази до трговине.
- Предмет трговине су државна администрација, органи локалне самоуправе, јавна предузећа и установе јавних де-

16) О овоме Зоран Крстић каже и следеће: “У условима у којима партијски плурализам постаје готово искључиви и једини промотер артикулације политичког процеса и интереса, парламентарни модел власти добија његово обележје изражено у финалној интеграцији владе и парламентарне већине, насупротив којој стоји парламентарна опозиција.” (З. Крстић: “Партије у парламенту”, *Политичка моћ и улога парламента у парламентарним системима*: 71-85, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 71)

17) “Stranke glavni generator korupcije”, <http://www.blic.rs/temadana.php?id=58263> од 25. септембра 2008: “Da su političke partije generatori korupcije u Srbiji ponovio je Vladimir Goati, direktor *Transparetnosti Srbija*, koji ističe da veliki novac, koji se iz ekonomije prelijeva u politiku, ide preko političkih stranaka koje, i pored postojanja zakona, niko ne kontroliše. Kako kaže, iako se građani najčešće susreću sa korupcijom u zdravstvu, obrazovanju, pravosuđu, glavni izvor korupcije predstavljaju političke stranke čije je finansiranje i dalje obavijeno velom tajni.”

18) Д. Суботић: “Одлучивање у политичким странкама”, *Политичка ревија*: 79-118, бр. 1/07, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 87: “(...) када се партије стабилизују, на њихово функционисање снажно, и често пресудно, утичу партијске вође и елита владајућих партија битно опредељује смер развоја само тих партија и читаве земље...”

19) С. Јовановић: *Лидерска болест*, Белетра, Београд, 2002, стр. 57: “... посланички кандидат не учествује на изборима непосредно, као појединац, него унутар страначке листе, тако исто не може ни у парламенту да износи своје мишљење, него страначки став. У противном био би замењен...”

Нешто о односу пропорционалног изборног система и лидерског олигархизма, *Ibidem*, стр. 58.

латности. Овде претеже тзв. *феудални приступ*, по коме коалициони партнери међусобно деле ресурсе тако да свака странка која добије свој ресурс поставља људе у том министарству или јавном предузећу на нижим функцијама власти (принцип тзв. *поделе плена*).²⁰⁾

- Спајање државних и партијских функција. Партократија у Србији доводи до тога да релативно мали број партијски најлојалнијих сарадника страначког лидера држи све кључне полуге власти у земљи. На овај начин лидер и партија лако контролишу све најглавније токове моћи у земљи.
- Спрега економске и финансијске моћи иде преко нетранспарентних облика финансирања политичких странака. Новопечени богаташи (тзв. *тајкуни*) задужује лидере политичких странака и њихове најближе сараднике финансирањем предизборних кампања, а затим након формирања владе од истих траже узвратну подршку, радњама политичког и правног чињења или нечињења.²¹⁾
- Партијски утицај у Србији остварује се преко извршне власти и протеже се и на друге институционалне сегменте: на судове, тужилаштво, јавно правобранилаштво...
- Партократија у Србији свој утицај распростире и ван домаћа државних институција: кроз медије, учешћем у културном и забавном животу Србије (филм, позориште, спорт, шоу-бизнис и сл), увођењем нових мерила вредности (попут оног како партијски каријеризам доноси већи лични профит од преданог рада у струци и сл).

Последица свих горе наведених појавних облика је настојање политичких странака да своју моћ трасирају *ad infinitum*. Овде се ради о једном у основи економистички схваћеном тумачењу према коме су политичке странке предузећа на тржишту, која промоцијом, маркетингом и на друге начине настоје да придобијајући пове-

20) "Danas partijski kartel, ili karusel, poseduje i dogovoreno deli i usmerava državu, preraspodeljujući po principu političke lojalnosti unutar sistema *podele plena* (*spoil system*) na desetine hiljada pozicija i sinekura u politici, javnim službama i privredi." (Z. Stojilković: "Partije u parlamentu", *Dileme i izazovi parlamentarizma*: 105-129, Konrad Adenauer Stiftung – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007, str. 117)

21) „Tajnost u finansiranju političkih partija jedan je od osnovnih izvora korupcije u Srbiji, a ujedno i glavni pokazatelj prisutnosti veze politike, privrede i kriminala. Ta veza se već godinama koristi za davanje povlastica velikim privrednicima i bogatim pojedincima koji finansiraju političke partije. *Roba* kojom međusobno trguju finansijeri i politički lideri najčešće je državno vlasništvo ili pozicije, a ceh tajnosti plaćaju građani.” (<http://www.mail-archive.com/sim@antic.org/msg45727.html>, од 29. априла 2009)

рање бирача, и тако прошире свој утицај на политичке институције, али и друштвени живот у целини. Ради се заправо о својеврсној економистички доживљеној представи друштвене улоге странака као предузећа, па се тако парадигма тржишног фундаментализма, у равни политичког, трансформише у утицај партија у свим областима политичког и метаполитичког живота (тзв. *партијски* или *партократски фундаментализам*).²²⁾ Подесне у манипулативном смислу, ови «стожери (посредне) демократије» вођени вољом и утицајем плутократских елита, постају погодно средство економизације читавог друштва. Тако политичка партија постаје средиште васколиког живота – епицентар дешавања, нека врста вредносног идола који се увек може позвати на то да свој легитимитет црпи из непоречиве воље народа (*Vox populi vox Dei*). Делује више него противречно да се партократија и партократски поредак управо бране, позивањем на демократски легитимитет посредничке демократије. На овај начин се остварује легитимизација једног више него сумњивог демократског поретка.

Данас је у политичком животу Србије уочљива још једна веома важна појава. Она се огледа у деидеологизацији политичких странака, које од идеолошких постају, све више, *патронажне* политичке организације. То практично значи да странке довођењем свог вође на власт омогућавају себи и сопственим котеријама (рођацима, кумовима, пријатељима) могућност да уђу на више положаје у државној служби, и тако омогуће већи политички, финансијски и промотивни утицај. На тај начин се отвара неформални центар политичког утицаја који је лишен било какве демократске (јавне) контроле. Последица овога је и то да политичке странке «с обзиром на велики притисак на запошљавање користе своје позиције у власти за пребукирање државних служби, као у јавним предузећима, школама, здравству, услугама, администрацији.»²³⁾ На овај начин настају котерије, разгранате мреже (више)партијских људи, који оживотворавају моћ својих политичких странака.

Осим ових системских појавних облика партократије ваља свакако додати и оне који су из домене обичајне традиције, политичке

22) „Појам partijska држава говори о настојанју партија да загосподаре свим установама и својим pipcima dopru до свих области друштвеног живота.

Partokratija значи stanje у којем политичке партије dominiraju државом и koloniziraju sve segmente друштва, од јавне администрације (државне управе, јавних предузећа, јавних сервиса, управних одбора), до свих установа образовања, медија, културе, itd. (S. Orlović: „Partokratija као ključно obeležje политичког poretка у Србији”, *Politički život Srbije – između partokratije i demokratije*, Službeni glasnik, Beograd, 2008, str. 538)

23) Ibidem, str. 550.

културе, па чак и менталитета. У нашој је фолклорној политичкој традицији свеprisутно банализовано тумачење власти, које се своди пре свега на политичку моћ. Тако је представа о институцијама подоста магловита, а српски народ радије политику препознаје као сукобе и сарадњу вођа, него као борбу политичких концепција. Овоме свакако доприноси и већински, рајетинско-аграрни менталитет Срба из Србије (о коме је нашироко писао Јован Цвијић), где се политика сагледава не толико као пресудна борба за идеју, част или престиж, већ као арена у којој непрестано траје борба за моћ, па се након избора освојеном моћи преговара, тргује, ценка.²⁴⁾ Овакав менталитет у коме се политика схвата као вештина искључиво могућег, у коме страначке вође теже да се допадну масама (а не да их предводе), у коме се политичка моћ банализује, али и фетишизира (па потом инструментализује у финансијске сврхе), свакако да погодују настанку и развоју партократије.

3. Како год било партократија представља девијантну политичку појаву која је прелазна етапа од аутократије на демократију. У том прелазу она би могла ускоро да нестане са политичке сцене Србије, мада је сва прилика да ће се још дуго задржати. У сваком случају, ова политичка појава свакако представља озбиљну претњу за повој и даљи развој демократског капацитета политичких институција у Србији.

ЛИТЕРАТУРА

- Vasović, Vučina: «Savremeni izazovi parlamentarizma», *Dileme i izazovi parlamentarizma: 7-45*, Konrad Adenauer Stiftung – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007.
- Јовановић, Слободан: *Примери политичке социологије – Енглеска, Француска, Немачка 1815-1914*, БИГЗ, Београд, 1990.
- Јовановић, Слободан: *Лидерска болест*, Белетра, Београд, 2002.
- Касаповић, Мирјана: *Демократска транзиција и политичке странке*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1996.
- Крстић, Зоран: *Политичка моћ и улога парламента у парламентарним системима*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Михаиловић, Срећко: «Партократија у Србији», *Дневни лист – Политика*, Београд, од 12. јуна 2009. године, <http://www.politika.rs/pogledi/Srecko-Mihailovic/t26222.lt.html>
- Орловић, Славиша: *Политички живот Србије – између партократије и демократије*, Službeni glasnik, Beograd, 2008.

24) Z. Stojiljković: „Partije u parlamentu”, *Dileme i izazovi parlamentarizma: 105-129*, Konrad Adenauer Stiftung – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007, str. 118.

- Радун, Бранко: «Ода радости (не)принципијелној коалицији», *Нова српска политичка мисао*, Београд, од 23. јуна 2008. године, <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/qoda-radostiq-neprincipijelnoj-koaliciji.html>
- Sartori, Giovanni: *Democrazia e definizioni*, Il Mulino, Bologna, 1969.
- Stojiljković, Zoran: “Partije u parlamentu”, *Dileme i izazovi parlamentarizma*: 105-129, Konrad Adenauer Stiftung – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007.
- Суботић, Драган: “Одлучивање у политичким странкама”, *Политичка ревија*: 79-118, бр. 1/07, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Суботић, Момчило: “Владавина ДОС-а – од петооктобарске револуције 2000. године до распада коалиције 2003. године”, *Политичка ревија*: 435-460, бр. 2-4/07, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Trkulja, Jovica: “Sricanje demokratije”, *Hereticus*: 290-311, No. 3-4, vol VI, Centar za unapređenje pravnih studija, Beograd, 2008.
- <http://www.mail-archive.com/sim@antic.org/msg45727.html>
- <http://www.blic.rs/temadana.php?id=58263>

Vladan Stankovic

Institute for Political Studies, Belgrade

PARTICRACY IN DEMOCRATIC INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

In this article author analyzed the phenomena of participatory way of governing political institutions. Firstly author defined the notion of participatory and then underlined its basic phenomenal models. Finally the author analyzed influence of the phenomena of participatory on social and political reality in Serbia.

Key Words: participatory, democratic institutions, parliamentarism

Овај рад је примљен 8. јуна 2009. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 6. јула 2009. године.